

ОСОБЕНО МНЕНИЕ
на съдия Цанка Цанкова по конституционно дело №12 от 2013 г

Не споделям решението на Конституционния съд по конституционно дело № 12/2013 г. относно § 14, ал.1 в частта „и искиви производства за попълване масата по несъстоятелността и § 14, ал.2 ПЗРЗИДТЗ и намирам, че посочените разпоредби са противоконституционни. Решението е в разрез с принципите на Конституцията за осъществяване на стопанския живот и защитата на предоставените конституционни права в сферата на икономическите отношения.

Касае се за предявяване на искиве, свързани с производството по несъстоятелност. Основно задължение на синдика е „да издирва и установява имуществото на длъжника – чл.658, ал.1, т.5 ТЗ във връзка с чл.649 ТЗ. Неговите действия са правомерни и в изпълнение на възложено от закона задължение при посочените от ТЗ условия. Прилагането на новите разпоредби (обект на оспорените от вносителя на искането текстове) по заварените искиви производства означава или прекратяване на производството в някои от новоуредените хипотези или търсене и приспособяване на исковата претенция към променената правна уредба. Във всички случаи това е въвеждане на недопустимост или преоформяне на иска със задна дата, което въвежда несигурност и е в противоречие с принципните положения на Гражданския процесуалния кодекс, а тяхната конституционосъобразност е вън от съмнение. Прекратяването на исковото производство в обсъжданите хипотези означава негативни материални последици за масата по несъстоятелността, както и невъзможност да се предяви иска и да започне ново исково производство.

Новите положения в ЗИДТЗ се отнасят до всички искиви производства, които съпътстват производството по несъстоятелност и не случайно самият закон ги определя като „свързани искиве” (аргумент чл.649 ТЗ). Целта на исковите е връщането на имущество в масата по несъстоятелността. Ще пренормираме ли тези искиве (предприетите правни действия) и ще ги превърнем ли в правно безразлични за несъстоятелността, ще игнорираме ли възникналото процесуално право или не, е въпрос който логически ни въвежда към въпросите за правовия характер на държавата. Този характер изисква ясен отговор в съответствие с конституционното задължение на държавата да осигури сигурност и справедливост по отношение на признато право (процесуалното право на иск) и на неговата и чрез нея на материалното право съдебна защита при равенство на правните субекти.

Прегледът на промените относно фактическите състави и анализът на хипотезите, обхванати от § 14, ал.1 ЗИДТЗ в атакуваната част, показват непоследователност и противоречивост, липса на синхронизация, а всичко това засяга икономическите интереси на длъжника и неговите кредитори. Засягат се интересите на бизнеса да развива своята дейност при гарантирани правни условия. Засяга се и държавата, като кредитор с публични и частни вземания. Противно е и на изискването синдикът да полага грижи за попълване на масата по несъстоятелността (чл.660, ал.2 ГПК), не насърчава грижата и добросъвестността за реализирането на придобитите права – основно положение на конституционния порядък. Руши доверието на субектите в установения от законодателя правен ред и гарантирането на признати субективни права. Качеството, което ищите

имат по свързаните искиове към момента на предявяването им и по време на производството, трябва да се уважава от закона, защото противното означава отказ от защита на материално право. Ако не се зачита това право силата на пресъдено нещо при окончателния съдебен акт няма да има отношение към правата на кредитора – ищеца, макар той да е включен в списъка на кредиторите по чл.693 ТЗ и кредиторът няма да получи очакваната и дължима му съдебна защита. И това е отнемане окончателно на възможността за защита на правата, въпреки че съдът се е произнесъл по допустимостта на иска и производството се е развивало съобразно правилата на процесуалния закон, включително и при спазване на установените преклузивни срокове. Прекратяването на висящите производства по исковите за попълване масата на несъстоятелността означава, че се засягат тези срокове, макар да са започнали да текат при отменени разпоредби и е възможно да се окаже, че те вече са изтекли при влизане в сила на ЗИДТЗ непредвидимо за ищите. Защото има и промени на началния момент, от който започва да тече срокът. Игнорира се и основаната на закона добросъвестност и проявена грижа от ищеца за осъществяване на правата му. Той се поставя пред свършен факт без да може да реагира, за да реализира правото си. Неяснотата и несигурността се открояват допълнително с разпоредбата на § 14, ал.2 ПЗРЗИДТЗ, която като че ли смекчава негативния резултат, като дава възможност за оттегляне на иска. Всъщност това е илюзорна защита на интереса на ищеца, който в мнозинството случаи е синдикът на търговеца в несъстоятелност. Тъй като, той е изправен пред неизвестно до момента на влизане в сила на ЗИДТЗ положение – ако в краткия едномесечен срок не

оттегли иска си да понесе последиците от прекратяването на производството или възможното отхвърляне на иска, поради преуреждането на фактическите състави. Следователно това не е същинска, а мнима възможност и дефинитивна форма на принудително мотивиране да се извърши едно правно действие, при което се отнема правото за съответно и очаквано удовлетворяване от масата на несъстоятелността. Поставената алтернатива – оттегляне на иска или прекратяване на делото има за резултат настъпване на неблагоприятни последици за кредитора, за масата по несъстоятелността и за всички кредитори и не се оправдава в никакъв случай от преследваната от изменението на закона цел, описана в решението на Конституционния съд. Конкретният случай на промяна в законодателството не разкрива такива особености и необходими, които да му придават изключителност и да изискват възприетото законодателно решение. Няма такава изключителност, която при съвкупното действие на конституционните принципи и при визираните в нормата обстоятелства да налагат решение за прекратяването на висящите производства. И това да бъде конституционносъобразно (дори според мотивите към законопроекта, а такива липсват изобщо към процесния параграф).

Особен е предметът на производството по свързаните иски и този предмет са частни права, които се предявяват във връзка с вече открито производство по несъстоятелност. Промените в правното уреждане оказват предопределящо въздействие върху съдържанието на включените в гражданското производство процесуални действия на страните и последиците от тяхното осъществяване – да обслужват материалните

права. Прекратяването на производството лишава процесуалните права от тази функция.

Нормите на гражданския процес са императивни и това се отнася и до тези уреждащи производството по несъстоятелност. С още по-голяма сила това трябва да се отнесе за правата, чието упражняване е и задължение на страните в процеса. Промените в закона на фактическата и правна обстановка по делото засягат винаги материалните права и това законодателят може да извърши за в бъдеще. Придаването на обратно действие на изменителните норми е по изключение и трябва да бъде в рамките на изключителна необходимост, каквато не е мотивирана и не се установява в процесния случай. При несъстоятелността се откроява белегът комплексност на уредбата, и процесуална, и материалноправна. Не случайно тя е специално уредена в Част четвърта на ГПК, а попълването масата на несъстоятелността в самостоятелна нейна Глава четиридесет и първа. Решението на проблемите, към които се стреми изменението на ТЗ не може да бъде само на базата на изолирано разглеждане на посочените в § 14 ПЗРЗИДТЗ искове. Процесът след предявяване на иска е форма на живот на материалното право, чиято защита се търси. Общата повеля е да се осигури тази функция на процесуалните норми. Затова трябва да се даде конституционноправна защита, за да „не се превърне формата във враг на съдържанието” и тази повеля на гражданското процесуално право, трябва да се следва при нормирането на материята по несъстоятелността с още по-голямо основание.

Не споделям мотивите на решението на Конституционния съд (I, т.4), относно целта на производството по несъстоятелност, които

включват очакване да се натовари производството с неприсъща за него социална функция, най-малкото тази функция да е така надценена, че то да се превръща в панацея за ликвидиране на последиците от икономическата и финансова криза. Това е погрешно разбиране за значението на процесните изменения на ТЗ засягащи едновременно фактическите състави (материално право) и реда за осъществяването и защитата им (процесуално право). Мотивите на законопроекта, на които се отдава значение в решението на Конституционния съд дават известна представа за целите, които биха могли да обосновават изменението посочено в § 14 ПЗРЗИДТЗ за бъдеще, но те не могат да бъдат относими и достатъчни, когато се засягат материални права и тяхната правна защита по вече започнали и съществуващи производства. Стопанската политика не може да бъде преценявана от гледище на един изолирано взет конституционен принцип, нито може да бъде променена с изменението на правния ред на защита на признати и гарантирани от правото и вече упражнени субективни права. Трябва да се съобразява системата от конституционни гаранции за развитие на стопанска дейност и заложения в основния закон принцип на континуитет на правния ред, което означава, че се гарантират придобитите правомерно и в съгласие с действалия закон права. Следва да се има предвид, че елемент на правовата държава е принципът на справедливостта, който може да се извлече от всички конституционни разпоредби, отнасящи се до правата на правните субекти и който е посочен изрично в преамбюла на Конституцията, като обща човешка ценност. Няма нищо по-истинско и по-добро за развитието на икономическите отношения и осигуряване на правна сигурност, при осъществяване на стопанската

дейност от облечената в юридическа форма справедливост. А тя не присъства в оспореното изменение на § 14, ал.1 ПЗРЗИДТЗ.

Отделните хипотези и рамката, която очертава законодателят не е подчинена на критерии отличаващи се с безпротиворечивост и яснота. В едно особено мнение не би следвало да се извършва съпоставка и анализ на всички хипотези засегнати от промяната, но за мен общият извод е, че крайният резултат от прилагането на §14 ПЗРЗИДТЗ в атакуваната част ще бъде прекратяване на висящи производства и отхвърляне на принципно допустими и основателни иски с неблагоприятни последици за длъжника и за кредиторите и дори за трети лица, въпреки декларираното в решението на Конституционния съд, че със ЗИДТЗ интересите на последните се защитават. Това следва от правните последици, които настъпват при всяко прекратяване на гражданско, включително търговско дело, което прекратяване засяга винаги и ответниците. Обстоятелството, че в § 14, ал.2 е създадено изключение от правилото за съгласие на ответника не променя горния извод. Още повече, че в тази алинея се установява едно изключение от императивно закрепената недопустимост за оттегляне или отказ от иск предявен от синдик или кредитор, т.е. създадено е изключение на изключението без да са налице изключителни обстоятелства, налагащи това (чл. 621а, ал.3, т.3 ТЗ).

Възприето е и се излага едно ограничено разбиране за придобито право, много по-тясно от действителния му смисъл, като не се съобразява правно закрепения интерес от удовлетворяване на признати субективни права. Всяко субективно право е призната и гарантирана от обективното право възможност за собствено поведение на носителя и за изискване на

определено поведение от други правни субекти. Това се отнася до всички права, и материални, и процесуални. Не може да съществува право, което е незащитимо. Отнеме ли се този задължителен елемент то престава да бъде такова, губи основната характеристика на възможност призната и гарантирана от закона. Придобито е всяко право, което е осъществено и е реализирана предвидената в правната норма възможност. От носителя на правото зависи нейната реализация. Придобитото право не може да се отнеме и дисквалифицира. Това е противоконституционно. Прилагането към него на новия закон установяващ различни условия за предявяване и реализация не съответства на Конституцията. Това е недопустимо, защото може само да вреди на носителя на правото, който вече го е реализирал. Такава вреда не може да бъде нанесена от закона, дори в обществен интерес. Да се допусне изключение означава да се лишат от положителните правни последици субектите, с които се свързва упражняването на правото и за осъществяването на които процесуалното право е създадено. Недопустимо е носителите на субективното право да бъдат поставени в различно положение в зависимост от хода на гражданския процес и тези, по чиито искове все още няма решение по различни причини да са в неизгодното положение на незащитимост на материалното право.

Мотивите на решението на Конституционния съд не съобразяват комплексния характер на производството и рамките на отклонение от правилата на общия граждански процес, както и традиционното разграничаване на установителните и конститутивните искове. Не се

държи сметка за разнообразието на защитната функция на тези искове за субективните материални права.

Поради изложеното и разбирането за безпротиворечивото и едновременно действие на конституционните разпоредби и на основание чл.4, ал.1, чл.19, ал.2 и чл.121, ал.1 от Конституцията, Конституционният съд следваше да обяви разпоредбите на § 14, ал.1, в атакуваната част, и ал.2 ПЗРЗИДТЗ за противоконституционни.

Съдия:

/Ц.Цанкова/